

## Організаційно-педагогічні умови формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки

Л. І. Березовська

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна  
Corresponding author. E-mail: lydunya@gmail.com

Paper received 11.11.19; Accepted for publication 22.11.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-209VII86-02>

**Анотація.** В статті здійснено обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки. Доведено, що ефективний вплив на процес формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників забезпечуватимуть такі організаційно-педагогічні умови: спрямованість освітнього процесу на розвиток проблемно-пошукової і творчої діяльності студентів; використання сучасних інноваційних форм, методів та технологій навчання; самоосвіта, позитивна мотивація до навчання та майбутньої професійної діяльності.

**Ключові слова:** умова, педагогічна умова, організаційно-педагогічні умови, комунікативно-мовленнєва компетентність, майбутні соціальні працівники.

**Постановка проблеми.** Сучасний стан реформування системи освіти України до нових соціально-економічних та політичних відносин вимагає модернізації освітнього процесу, переорієнтацію його на розвиток особистості та підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в складних і непередбачуваних умовах сьогодення. Ключовим аспектом розвитку сучасної системи освіти є розвиток готовності студента до впровадження інновацій, продуктивно-творчої діяльності та самонавчання впродовж життя.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні [8] відповідно до вимог інноваційного розвитку суспільства наголошується на забезпеченні особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями та потребами на основі навчання протягом життя; системному підвищенню якості освіти, посиленню мовної та інформаційної підготовки.

**Аналіз досліджень.** У науково-педагогічній літературі розкрито процеси, що пов'язані з реалізацією педагогічних (С. Архангельський, Ю. Бабанський, А. Бахов, О. Гура, Ю. Костюшко, К. Дубич, І. Зязюн, Н. Кузьміна, І. Підласий, О. Пехота, С. Сінкевич, В. Стасюк, О. Федорова та ін.); дидактичних (А. Андреев, В. Безпалько, І. Булах, О. Малихін, Л. Перетяга, О. Пометун, О. Хмель, А. Хуторський та ін.); організаційно-педагогічних (Н. Болюбаш, Н. Житник, А. Зубко, І. Підласий, Б. Чижевський, Г. Щекатунова та ін.) умов, у процесі підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

**Мета статті** – визначити та розкрити організаційно-педагогічні умови формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти.

**Виклад основного матеріалу.** Виявленню і обґрунтуванню організаційно-педагогічних умов, що сприяли формуванню комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти передувало з'ясування сутності понять «умова», «педагогічна умова», за результатами аналізу словникових джерел та наукових праць учених.

У словникових джерелах поняття «умова» розглядається «як необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [10, с. 617]; «сукупність зовнішніх і внутрішніх причин, які впливають на процес розвитку, його динаміку і результати» [9, с. 270]; «необхідна обставина, що уможливує здійснення, створення, утворення чого-небудь; обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь» [1, с. 1506].

У філософському аспекті поняття «умова» пояснюється як: «сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин), що необхідні для виникнення, існування або зміни певного об'єкта» [16, с. 286]; як те, «від чого залежить дещо інше, що робить можливим наявність речі, стану, процесу на відміну від причини, яка є логічною умовою наслідку дії» і як «істотний компонент комплексу об'єктів, із наявності якого за необхідністю походить існування цього явища» [13, с. 207].

У психології досліджуване поняття розглядається як сукупність явищ як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, що вірогідно впливають на розвиток конкретного психічного явища, і цей вплив опосередкований активністю особистості [12].

Л. Віготський визначає поняття «умова» як сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, якщо забезпечується успішне вирішення поставленого завдання педагогічного спрямування [2, с. 285].

Поняття «педагогічна умова» в словникових та енциклопедичних джерелах визначено як: «обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [15, с. 243].

Лінгвісти (А. Богуш, Л. Казанцева, О. Ковтун, О. Копусь, М. Оліяр, М. Пентилюк, Т. Степанова та ін.) розглядають педагогічні умови як «комплекс обставин створених у межах освітньо-комунікативного середовища» [11, с. 217]; «сукупність чинників, компонентів, необхідних і достатніх для виникнення функціонування та зміни педагогічної системи; профе-

сійно зорієнтовану організацію освітнього процесу..., що, окрім загальнодидактичних, ґрунтується й на лінгводидактичних принципах» [6, с. 202]. З. Курлянд зазначає, що психолого-педагогічні умови це зовнішні і внутрішні обставини, що впливають на методи і форми організації освітньо-виховного процесу у закладах вищої освіти [7, с.171].

На наш погляд, педагогічні умови – це сукупність взаємопов'язаних елементів цілісної, освітньо-виховної системи, спрямованої на досягнення поставленої мети з урахуванням потреб, інтересів та можливостей особистості майбутнього фахівця, розкриття його потенціалу в індивідуальному розвитку та професійному становленні.

Отже, резюмуючи погляди науковців, під педагогічними умовами будемо розуміти зовнішні обставини, спрямовані на функціонування та розвиток освітнього процесу, що вимагає певної структурованості – організації.

Враховуючи те, що предметом нашого дослідження є організаційно-педагогічні умови, визначимося із семантикою поняття «організаційні».

Термін «організаційні» походить від поняття «організація», яке визначається як: «внутрішня упорядкованість, узгодженість взаємодії частин цілого; сукупність процесів чи дій, що приводять до утворення і вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого; об'єднання людей, які спільно реалізують певну програму або мету» [17, с. 463].

У процесі роботи із науковою літературою було з'ясовано, що погляди науковців на сутність і зміст поняття «організаційно-педагогічні умови» різняться між собою. Підходи різних авторів до трактування означеного поняття представлено в таблиці 1.

**Таблиця 1.** Погляди вчених щодо розуміння поняття «організаційно-педагогічні умови»

Автор	Трактування поняття
А. Зубко	умови, що забезпечують процес навчання (рівень професійності тих, хто навчає; ступінь готовності до навчання тих, хто навчається); умови, що забезпечують удосконалення освітнього процесу (матеріально-технічне; навчально-методичне забезпечення процесу) [4].
Н. Двудлічанська	взаємозв'язок змісту, навчально-методичного забезпечення та інноваційного середовища [3].
Є. Козирева	сукупність можливостей, що забезпечують ефективне виконання поставлених завдань [5].
Н. Сергієнко	сукупність взаємопов'язаних і повторюваних періодично у часі способів впливу та розглядає їх також з точки зору процесуального підходу, що ґрунтується на певних функціях діяльності, а саме: плануванні, організації, мотивації, контролі, аналізі [14].

На основі аналізу поглядів науковців, психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження, під організаційно-педагогічними умовами формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки розуміємо цілеспрямований вибір

форм, методів, засобів та технологій навчання, що сприятимуть розвитку позитивної мотивації, системності знань професійно-спрямованих та лінгвістичних дисциплін, творчо-пізнавальної активності та самостійності, відповідальності та наполегливості, розвитку професійно-спрямованого мовлення, мобільності та креативності в майбутній діяльності; створення нормативно-методичної бази процесу формування комунікативно-мовленнєвої компетентності (робочих освітніх програм, навально-методичних посібників, методичних рекомендацій для самостійної роботи студентів); розроблення системи навчальних завдань та вправ, дидактичних ігор, проєктування та моделювання реальних, професійних умов навчання, рефлексії та контролю засвоєного студентами навчального матеріалу.

Ефективний вплив на процес формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників під час навчання забезпечуватимуть такі організаційно-педагогічні умови: спрямованість освітнього процесу на розвиток проблемно-пошукової і творчої діяльності студентів; використання сучасних інноваційних форм, методів та технологій навчання, формування здатності до самоосвіти, професійної самореалізації та практичного самовдосконалення; формування позитивної мотивації до навчання та майбутньої професійної діяльності; включення студентів у професійно-зорієнтовану комунікативно-мовленнєву діяльність на основі конструктивного вирішення професійних, комунікативно-мовленнєвих завдань, розв'язання соціально-педагогічних ситуацій, розроблення стратегій, тактик міжособистісної взаємодії з учасниками комунікативного процесу; пошук оригінальних, нетипових способів вирішення проблем; поетапне планування, моделювання соціально-педагогічної діяльності; навчально-методичний та комунікативно-мовленнєвий супровід студента з боку викладача.

В рамках даної проблематики важливе місце відводилося професійно-спрямованим завданням у яких студенти вчилися вирішувати проблеми, відповідно до змодельованих соціально-педагогічних ситуацій, самостійно приймати рішення; комунікативно-мовленнєвим вправам («Коло проблем», «Склади діалог», «Виріши конфлікт») спрямованих на подолання мовних бар'єрів та розвиток комунікативних умінь; завданням, які потребували від студентів уміння доводити й обґрунтовувати свою думку, досягати взаєморозуміння; ділові ігри, у процесі яких студенти виступали в ролі соціальних працівників, закріплювали навички ділового спілкування, моделювали діалог відповідно до поставленого завдання, використовували вербальні і невербальні засоби виразності мовлення та формули мовленнєвого етикету; творчі вправи – спрямовані на розвиток діалогічної комунікації з використанням комунікативно доцільних мовних засобів (групові дискусії, аналіз ситуації, суперечка-діалог); виконання соціальних проєктів та їх презентація, розроблення рекламних буклетів – сприяли розвитку відповідальності, пошуку альтернативних рішень, самоаналізу, підвищення ефективності формування професійної, комунікативно-мовленнєвої

компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Використання зазначених форм, методів засобів та технологій навчання ґрунтуються на принципах: особистісно-зорієнтованого підходу, за якого викладач і студент є рівноправними членами комунікативно-мовленнєвої взаємодії, спрямованої на встановлення доброзичливих, партнерсько-демократичних суб'єкт-суб'єктних взаєминах комунікативно-мовленнєвої взаємодії викладачів та студентів як взаємно зацікавлених в успішному формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності; комунікативно-діяльнісного – спрямованого на формування вміння орієнтуватися в безперервному потоці інформації, обирати доцільну до ситуації комунікативно-мовленнєву стратегію для досягнення мети спілкування, встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин у різних сферах професійної діяльності майбутнього соціального працівника; формуванні особистісних якостей і професійних, комунікативно-мовленнєвих умінь, спрямованість на досягнення успіху, прагнення до самовдосконалення, саморозвитку; системно-цілісного підходу – спрямованого на те, щоб зробити складне простим і, таким чином, допомогти студенту з легкістю сприйняти та засвоїти поданий навчальний матеріал дотримуючись певного алгоритму дій (аналіз, планування, проєктування); створення розвивального комунікативно-мовленнєвого середовища для пізнавальної активності, міжособистісної взаємодії; компетентнісного підходу – спрямованого на формування компетентного соціального працівника, з чітко визначеною системою професійних компетенцій та

компетентностей, ціннісних орієнтацій спрямованих на високу результативність та продуктивність у майбутній професійній діяльності соціального працівника. Сучасний випускник закладу вищої освіти має вміння використовувати відповідно до потреб власні комунікативні знання та вміння, орієнтуватися в комунікативному процесі, не відчуваючи дискомфорту, виявляти оригінальність та критичність мислення, творчо й нестандартно вирішувати професійні завдання та різні життєві ситуації.

**Висновки та перспективи подальших наукових досліджень.** Ефективне формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників залежить від адекватних педагогічних умов організації освітньо-розвивального середовища у закладах вищої освіти, вибору засобів, методів, форм та технологій навчання, спрямованих на розвиток комунікації, становлення професійного мовлення, позитивної мотивації до оволодіння професією, самостійного пошуку вирішення соціально-педагогічних проблем.

Організаційно-педагогічні умови та підходи, запропоновані в дослідженні, є структурним складником експериментальної методики формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників. Подальше експериментальне дослідження передбачає розкриття педагогічної технології, запровадження якої сприятиме успішному формуванню комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів – майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва. Педагогика, 1991. 480 с.
3. Двучианская Н. Н. Организационно-педагогические условия повышения профессиональной компетентности обучающихся в системе непрерывного естественнонаучного образования // Наука и образование. 2011. № 3. URL: <http://technomag.edu.ru/doc/170201.html>.
4. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2002. 22 с.
5. Козырева Е. И. Школа педагога-исследователя как условие развития педагогической культуры // Методология и методика естественных наук. Омск : ОмГПУ, 1999. Вып. 4. С. 24.
6. Копусь О. А. Теоретико-методичні засади формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів : дис. ... д-ра пед. наук : Одеса, 2013. 472 с.
7. Курлянд З. Психолого-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів // Наука і освіта. 2008. № 8, 9. URL: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/NiO/2008\\_8-9/pedagogika/kurl.htm](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2008_8-9/pedagogika/kurl.htm)
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
9. Немов Р. С. Психология: словарь-справочник: в 2 ч. Москва : Изд-во ВЛАДОС- ПРЕСС, 2003. Ч.2. 352 с.
10. Новый тлумачний словник української мови : У 3 т. Упоряд. В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. Київ : Вид-во «Аконіт», 2004. Т. 3. 862 с.
11. Оліяр М. П. Теорія і практика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Івано-Франківськ : Симік, 2015. 476 с.
12. Петровский В.А. Личность в психологи: парадигма субъектности. Ростов-на Дону : Феникс 1996. 512 с.
13. Психологічний словник / За ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 215 с.
14. Сергієнко Н. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів // Теорія та методика управління освітою. 2010. № 3. С. 3–11.
15. Словник-довідник з професійної педагогіки / [авт.-упоряд. А. В. Семенова]. Одеса : Пальміра, 2006. 272 с.
16. Философская энциклопедия : В 5 т. / [науч. ред. Ф. В. Константинов]. Москва: Советская энциклопедия», 1964. Т. 5. 1964. 740 с.
17. Философский энциклопедический словарь / глав. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев и др. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 840 с.

#### REFERENCES

1. Busel, V.T. Great Dictionary of the Modern Ukrainian Language. Kyiv: Irpin, VTF «Perun», 2005. 1728 s.
2. Vygotskij, L. S. Educational Psychology. Moskov. Pedagogika, 1991. 480 s.

3. Dvulichanskaja, N. N. Organizational and pedagogical conditions for increasing the professional competence of students in the system of continuous science education // *Nauka i obrazovanie*. 2011. № 3. URL: <http://technomag.edu.ru/doc/170201.html>.
4. Zubko, A. M. Organizational and pedagogical conditions for improving the educational process in the system of professional development of pedagogical staff. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Kyiv, 2002. 22 s.
5. Kozyreva, E. I. School of teacher-researcher as a condition for the development of pedagogical culture. Omsk : OmGPU, 1999. Vyp. 4.
6. Kopus, O. A. Theoretical and methodological ambush of the form of linguistic and didactic competence in future masters of philologist: (Thesis of the Dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences). Odesa, 2013. 472 s.
7. Kurliand, Z. Psychological and pedagogical skills of formulating professional and pedagogical competencies in future teachers // *Nauka i osvita*. 2008. № 8, 9. URL: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/NiO/2008\\_8-9/pedagogika/kurl.htm](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2008_8-9/pedagogika/kurl.htm)
8. National development strategy in Ukraine for the period until 2021. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
9. Nемов, R. S. Psychology: reference dictionary: at 2 parts: v 2 ch. Moskov : Izd-vo VLADOS- PRESS, 2003. Ch.2. 352 s.
10. New Explanatory Dictionary of the Ukrainian language / V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko. U 3-kh tomakh. Vol. 3. Kyiv : Akonit, 2004.
11. Oliiar, M. P. Theory and practice of formulating community-strategic competencies in future teachers of primary school. Ivano-Frankivsk : Symik, 2015. 476 s.
12. Petrovskij, V.A. Personality in psychologists: the paradigm of subjectivity. Rostov-na Donu : Feniks 1996. 512 s.
13. Psychological vocabulary / Za ped. V. I. Voitka. Kyiv : Vyshcha shkola, 1982. 215 s.
14. Serhiienko, N. Organizational and pedagogical skills of developing professional competencies for teachers of primary mortgages // *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*. 2010. № 3.
15. Vocabulary-dictionary for professional teachers / [avt.-uporiad. A. V. Semenova ]. Odesa : Palmira, 2006. 272 s.
16. Philosophical Encyclopedia: V 5 t. / [nauch. red. F. V. Konstantinov]. Moskva: Sovetskaja jenciklopedija», 1964. T. 5. 1964. 740 s.
17. Philosophical Encyclopedic Dictionary / glav. redakcija: L. F. Il'ichev, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalev i dr. Moskov : Sovetskaja jenciklopedija, 1983. 840 s.

### **Organizational-pedagogical conditions of forming communicative-speaking competence in future social workers in the process professional training**

**L. I. Berezovska**

**Abstract.** The article deals with the analyze of organizational and pedagogical conditions of formation of communicative-speaking competence in future social workers in the process of vocational training. It is proved that the following organizational and pedagogical conditions provide an effective influence on the process of formation of communicative-speaking competence in future social workers: orientation of the educational process on the development of students' problem-seeking and creative activity; the usage of modern innovative forms, methods and technologies of training, self-education, positive motivation for learning and future professional activity.

**Keywords:** *condition, pedagogical condition, organizational and pedagogical conditions, communicative-speaking competence, future social workers.*